

Sygn. akt II CSK 816/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 października 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Maria Szulc (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Władysław Pawlak

SSN Katarzyna Tyczka-Rote

Protokolant Maryla Czajkowska

w sprawie z powództwa [...] Towarzystwa Budownictwa Społecznego Spółki z
ograniczoną odpowiedzialnością w [...]

przeciwko Gminie Miasto [...]

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 18 października 2017 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej

od wyroku Sądu Apelacyjnego [...]

z dnia 16 grudnia 2015 r.,

1) oddała skargę kasacyjną;

2) zasądza na rzecz pozwanej od powódki kwotę 5400,- (pięć tysięcy czterysta) złotych tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Apelacyjny [...] oddalił apelację powoda od wyroku Sądu Okręgowego [...], którym została zasądzona na rzecz powoda kwota 34.139, 20 zł i w pozostałej części oddalone powództwo.

Wskazał, że powódka wносиła, po ostatecznym sprecyzowaniu powództwa, o zasądzenie kwoty 38 956,67 zł z tytułu wynagrodzenia za korzystanie z sieci wodociągowej i kanalizacyjnej oraz pożytków możliwych do uzyskania w wyniku prawidłowej gospodarki za okres od 1 września 2009 r. do 31 grudnia 2012 r. oraz kwoty 50 000 zł z tytułu wynagrodzenia za bezumowne korzystanie ze stanowiących jego własność działek gruntu wydzielonych pod drogi publiczne oraz zwrotu pożytków możliwych do uzyskania w wyniku prawidłowej eksploatacji tych gruntów. Pozwana uznała żądanie do kwoty 2000 zł i podniosła zarzut przedawnienia roszczenia dotyczącego działek gruntu przeznaczonego pod drogi powyżej kwoty 1000 zł, a w ostatecznym stanowisku wniosła o oddalenie powództwa ponad kwotę 11 776,48 zł i złożyła oświadczenie o potrąceniu wierzytelności na kwotę 117 041,93 zł.

Sąd drugiej instancji ustalił, że powód jest właścicielem sieci wodociągowej i kanalizacyjnej z przyłączami usytuowanej na Osiedlu O. I w [...], włączonej do sieci miejskiej w dniu 21 maja 1999 r. Przed Sądem Okręgowym toczyło się postępowanie między tymi samymi stronami o zapłatę wynagrodzenia za bezumowne korzystanie przez pozwaną z tych sieci za okres wcześniejszy, w którym uznano, iż pozwana jest posiadaczem w złej wierze.

Wyliczone przez biegłego w sprawie niniejszej wynagrodzenie, przy przyjęciu średniej rentowności sprzedaży netto wody i ścieków w wysokości 2,92%, za korzystanie z sieci przez pozwaną jako posiadacza w złej wierze za okres od 1 września 2009 r. do 31 grudnia 2012 r. wynosi kwotę 38 273,55 zł a wynagrodzenie z tytułu pożytków możliwych do uzyskania kwotę 3 617,86 zł.

W ramach przygotowania realizacji inwestycji budowy osiedli przez pozwaną Burmistrz miasta [...] zatwierdził projekt podziału nieruchomości a powód wydzielił drogi wewnętrzne, których jest właścicielem. Uchwałą Rady Miejskiej z 29 czerwca

2009 r. nadano nazwy drogom wewnętrznym położonym na działce nr 3912/17. Powódka ponosi koszty związane z eksploatacją, utrzymaniem dróg i ich oświetleniem, oraz uiściła opłaty z tytułu wyłączenia tych gruntów z produkcji rolnej. Na działkach wydzielonych pod drogi wewnętrzne zostały zrealizowane sieci wodociągowe, kanalizacyjne, energetyczne i gazowe z przyłączami.

Sąd drugiej instancji podzielił pogląd Sądu Okręgowego, że pozwana nie jest posiadaczem zależnym w złej wierze działek przeznaczonych pod drogi. Powód wiedział, że nieruchomości nie są objęte miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego a drogi wewnętrzne powstały w wyniku podziału nieruchomości, co zgodnie z art. 93 ust. 3 u.g.n. i art. 5 ust. 1 pkt 9 ustawy Prawo budowlane jest warunkiem zatwierdzenia projektu podziału z uwagi na konieczność zapewnienia nowo tworzonemu działkom dostępu do drogi publicznej. Zgodnie z art. 8 ustawy o drogach, drogi nie zaliczone do żadnej kategorii dróg publicznych są drogami wewnętrznymi a ich budowa, przebudowa, remont, utrzymanie, ochrona i oznakowanie należy do zarządcy terenu. Nie jest więc zasadne żądanie zwrotu poniesionych kosztów wydzielenia i utrzymania dróg. Odnosząc się do żądania zasądzenia wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z dróg wewnętrznych wskazał, że pozwanej nie można przypisać przymiotu posiadacza a więc osoby, która objęła faktyczne władztwo nad tymi drogami i ma wolę posiadania. To, że z dróg mogą korzystać wszyscy mieszkańcy Gminy nie jest wyrazem władztwa Gminy a wynikiem postawy powoda jako właściciela dróg, który zezwala na korzystanie z jego nieruchomości nieograniczonej liczbie osób. Fakt ogólnodostępności dróg nie oznacza przerzucenia na powoda zadań własnych pozwanej Gminy określonych w art. 7 ust. 1 pkt 2 ustawy o samorządzie gminnym i w art. 18 ust. 1 pkt 3 ustawy prawo energetyczne w zakresie finansowania oświetlenia ulic, bo obowiązek ten dotyczy tych ulic i placów, które znajdują się w zasobie mienia komunalnego. Nie zmienia tego nadanie dwóm ulicom nazw, skoro z art. 8 ust. 1 a ustawy o drogach wynika, że nadanie nazwy drodze wewnętrznej wymaga uzyskania pisemnej zgody właściciela. Ponieważ powództwo w tej części zostało oddalone co do zasady, prawidłowo został oddalony wniosek o przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego w celu ustalenia wysokości wynagrodzenia.

Za bezzasadny został uznany zarzut naruszenia art. 21 ust. 1 i 2 oraz art. 64 Konstytucji RP, bo powód nie został wyłączonej.

Jako chybiony ocenił Sąd Apelacyjny zarzut dotyczący przyjęcia wskaźnika rentowności sprzedaży netto Miejskich Zakładów Wodociągów i Kanalizacji na 2,92% a nie 7,68%, który ma znaczenie dla oceny wysokości pożytków możliwych do uzyskania ze sprzedaży wody i odbioru ścieków przy użyciu sieci wodociągowo – kanalizacyjnej stanowiącej własność powoda. Zakład ten jest przedsiębiorstwem, którego głównym zadaniem jest zbiorowe zaopatrzenie w wodę i odprowadzanie ścieków a nie działalność nastawiona jedynie na zysk. Przedsiębiorstwu użyteczności publicznej stawia się służebne zadania wobec społeczności lokalnej i muszą nieraz realizować zadania o niskiej rentowności lub nierentowne. Zysk uzależniony jest od specyficznego ujmowania amortyzacji i wysokości taryf, więc działalność jest ukierunkowana na osiągnięcie wyniku finansowego netto na poziomie zero – plus. Zakładowi temu nie opłaca się więc działalność prowadzona na osiągnięcie zysku netto. W latach 2009 - 2012 przedsiębiorstwo osiągało naprzemiennie stratę i zysk a osiągnięcie wyniku dodatniego było uzależnione od polityki samorządu w zakresie kształtowania cen sprzedaży wody i odprowadzania ścieków. W takim przypadku poziom możliwych do uzyskania dochodów nie może być wysoki i wskaźnik przyjęty przez Sąd pierwszej instancji jest prawidłowy.

W skardze kasacyjnej od powyższego wyroku powódka zarzuciła naruszenie art. 336 k.c., 224 § 2 w zw. z 225 i 230 k.c., art. 225 k.c., art. 140 k.c., art. 64 ust. 1, 2 i 3 w zw. z 21 ust. 1 Konstytucji RP i art. 1 Protokołu nr 1 do Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z dnia 20 marca 1952 r. Naruszenie przepisów postępowania wywiodła z obrazy art. 213 § 2 k.p.c., art. 328 w zw. z 391 § 1 i 213 § 2 k.p.c., art. 227 w zw. z 278 § 1 k.p.c. i art. 328 § 2 w zw. z 391 § 1 k.p.c. Wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania oraz o zwrócenie się do Trybunału Konstytucyjnego z pytaniem prawnym w przedmiocie zgodności art. 7 ust. 2 w zw. z 8 ust. 1 oraz 8 ust. 2 i 3 ustawy o drogach publicznych z art. 64 ust. 1, 2 i 3 w zw. z 21 ust. 1 Konstytucji RP, art. 140 k.c. i art. 1 Protokołu nr 1 do Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, a następnie

zmodyfikowała stanowisko wnosząc o rozpoznania tego zagadnienia przez Sąd Najwyższy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Powódka złożyła wniosek o rozważenie przez Sąd Najwyższy zagadnienia zgodności z Konstytucją RP art. 7 ust. 2 w zw. z art. 8 ust. 2 i 3 ustawy o drogach publicznych z art. 64 ust. 1, 2 i 3 w zw. z art. 21 ust. 1 Konstytucji, art. 140 k.c. oraz art. 1 Protokołu nr 1 do Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Wywiodła, że zgodnie z art. 7 ust. 2 ustawy o drogach publicznych zaliczenie do kategorii dróg gminnych następuje na podstawie uchwały rady gminy a zgodnie z art. 8 ust. 1 tej ustawy droga niezakwalifikowana do kategorii dróg publicznych jest drogą wewnętrzną, co w związku z uznaniowością podjęcia uchwały wywiera skutek w zakresie prawa własności właściciela drogi wewnętrznej bo obciążony jest on kosztami budowy i utrzymania takiej drogi, która w istocie może spełniać funkcję drogi publicznej.

Brak podstaw do zajęcia stanowiska w tej sprawie jako pozostającego bez wpływu na rozstrzygnięcie, o czym bliżej w części dotyczącej zarzutów naruszenia prawa materialnego.

Zarzuty naruszenia przepisów postępowania koncentrują się na pominięciu przez Sąd drugiej instancji oświadczenia pozwanej o uznaniu powództwa co do zasady w zakresie roszczenia za bezumowne korzystanie z działek gruntu powódki złożonego, zdaniem skarżącej, w odpowiedzi na pozew. Sąd ten istotnie nie odniósł się w uzasadnieniu wyroku do tego zagadnienia, jak również do zarzutu naruszenia art. 1 Protokołu nr 1 do Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, jednak uchybienia te pozostają bez wpływu na rozstrzygnięcie.

Nie można podzielić stanowiska powódki, że oświadczenie pozwanej złożone w odpowiedzi na pozew stanowiło uznanie powództwa w rozumieniu art. 213 § 2 k.p.c. w zakresie żądania bezumownego korzystania z dróg wewnętrznych i nie uzyskanych pożytków.

Oświadczenie o uznaniu powództwa jest dyspozytywną czynnością procesową strony obejmującą zarówno okoliczności faktyczne, jak i podstawę prawną roszczenia, zakłada stwierdzenie istnienia roszczenia i wystąpienie

przesłanek warunkujących jego byt prawny. Nie może ono nasuwać wątpliwości co do treści i zakresu i z tej przyczyny konieczna jest jednoznaczna treść tego oświadczenia i jego bezwarunkowość. Nie stanowi uznania powództwa uznanie żądania przy jednoczesnym zaprzeczeniu okoliczności faktycznych stanowiących podstawę faktyczną pozwu. Cechą czynności procesowych jest ich odwołalność i taką też cechę posiada oświadczenie o uznaniu, które może być odwołane w każdym czasie w toku postępowania aż do wydania prawomocnego wyroku ze wskazaniem następcej przyczyny odwołania.

W tej sprawie w odpowiedzi na pozew pozwana złożyła oświadczenie, że w obu punktach pozwu uznaje powództwo do pierwotnie dochodzonej kwoty czyli 2000 zł i jednocześnie oświadczyła, że zaprzecza wszystkim tym twierdzeniom, wnioskom i zarzutom, których wyrażnie nie przyznała oraz wskazała, że w jej ocenie uzasadnienie pozwu nie ma związku z żądaniem. Po rozszerzeniu powództwa pozwana zmodyfikowała stanowisko i wniosła o oddalenie powództwa w tej części w całości zaprzeczając jego zasadności zarówno co do zasady, jak i wysokości (k. 263 i n., k. 307 i n.). Zarówno sposób sformułowania oświadczenia o uznaniu powództwa związany ze sposobem sformułowania pozwu, jak i dalsze czynności procesowe pozwanej nie pozwalają na przyjęcie, że w dacie orzekania zarówno przez sąd pierwszej, jak i drugiej instancji pozostawało w mocy skuteczne oświadczenie pozwanej o uznaniu powództwa.

W postępowaniu kasacyjnym z mocy art. 398¹³ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw kasacyjnych, a z urzędu bierze pod uwagę jedynie nieważność postępowania. Zakres dopuszczalnej kognicji wyznacza zatem strona skarżąca, która z mocy art. 398⁴ § 1 pkt 2 k.p.c. powinna przytoczyć podstawy kasacyjne, zaś granice tych podstaw wyznaczają zarzuty naruszenia wskazanych przepisów prawa. Sąd Najwyższy jest zatem władny dokonać oceny tylko tych zarzutów, które zostały sformułowane przez skarżącego i nie może uwzględniać naruszenia innych przepisów, a zwłaszcza nie może zastąpić skarżącego w wyborze przepisów, które mogły być naruszone przy wydawaniu zaskarżonego orzeczenia lub stawiać hipotez co do tego, jakiego przepisu prawa mogą dotyczyć zarzuty sformułowane

w uzasadnieniu skargi. Związany jest również ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia (art. 398¹³ § 2 *in fine* k.p.c.)

Odnosząc się do zarzutów naruszenia art. 336 k.c., 224 § 2 w zw. z art. 225 i 230 k.c., 140 k.c., wskazanych przepisów Konstytucji RP oraz art. 1 nr 1 Protokołu nr 1 wskazać przede wszystkim trzeba, że okoliczności faktyczne wskazane jako podstawa powództwa w części dotyczącej roszczenia o zapłatę wynagrodzenia za bezumowne korzystanie przez pozwaną z dróg wewnętrznych stanowiących własność pozwanej i ustalone przez Sąd drugiej instancji, nie uzasadniają roszczenia właściciela przeciwko posiadaczowi zależnemu, o którym mowa w tych przepisach. Argumenty powódki koncentrują się na zaniechaniu pozwanej w sporządzeniu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, nie podjęciu uchwały o zakwalifikowaniu dróg wewnętrznych jako dróg publicznych i kosztów, które w związku z tym powódka musiała ponieść w celu zrealizowania budowy dwóch osiedli, w tym kosztów odrolnienia gruntu, zaprojektowania i wykonania dróg osiedlowych, ustanowienia służebności nieodpłatnego prawa przechodu i przejazdu na rzecz przyszłych właścicieli działek wydzielonych pod domy jednorodzinne, pobierania pożytków w postaci podatków od nieruchomości powstałych dzięki inwestycji powódki, kosztów odrolnienia gruntów oraz kosztów oświetlenia i utrzymania porządku na ulicach. Powódka wywodzi, że wykonuje za pozwaną jej zadania ustawowe wynikające z ustawy o samorządzie gminnym oraz ustawy prawo energetyczne.

Te argumenty mogą jedynie prowadzić do wniosku, że powódka w istocie wskazuje na szkodę poniesioną wskutek wykonania infrastruktury drogowej i jej utrzymania oraz wskutek poniesienia opłat za odrolnienie gruntów i podatków, natomiast nie wskazuje w podstawie faktycznej okoliczności wykazujących posiadanie zależne powódki dróg wewnętrznych położonych na osiedlu wybudowanym przez pozwaną a przeciwnie wskazuje na niewykonywanie jakichkolwiek czynności faktycznych w stosunku do tych nieruchomości. Roszczenie właściciela o zapłatę wynagrodzenia z tytułu bezumownego korzystania z gruntu nie ma charakteru odszkodowawczego. Szczególna podstawa ochrony sfery prawnej właściciela, naruszonej wskutek bezumownego posiadania rzeczy przez inny podmiot, określona w art. 224 § 2 i 225 k.c., a w stosunku do

posiadacza zależnego w powiązaniu z art. 230 k.c., wyłącza w zakresie roszczeń uregulowanych w tych przepisach zarówno roszczenia oparte na ogólnych przepisach dotyczących odszkodowania albo dotyczących bezpodstawnego wzbogacenia. Roszczenie skierowane przeciwko posiadaczowi wiąże się z samoistnym lub zależnym posiadaniem rzeczy, które jest wyłącznym źródłem roszczenia. Wykonanie inwestycji w zakresie, który zdaniem powódki, był objęty zadaniami ustawowymi gminy, przez powódkę wskutek braku działania pozwanej i poniesienie kosztów z tego tytułu, nie uzasadnia przyjęcia, że ze strony pozwanej nastąpiły jakieś działania świadczące o faktycznym korzystaniu z rzeczy i że pozwana wykonywała władztwo nad tą rzeczą. Posiadanie należy do kategorii stanu faktycznego. Skoro powództwo oparte jest na twierdzeniu o posiadaniu zależnym, to zgodnie z art. 6 k.c. do powódki należało wykazanie, że pozwana wykonywała w stosunku do nieruchomości drogowych czynności faktyczne, które mogą być zakwalifikowane jako posiadanie, a taką czynnością nie jest zaniechanie wykonania obowiązków ustawowych. O posiadaniu gminy nie świadczy również twierdzenie, że drogi te są połączone z drogą publiczną i dostęp do nich ma nieograniczona liczba mieszkańców gminy. Połączenie to zabezpiecza potrzeby mieszkańców osiedli wybudowanych przez powódkę a pozwana zaprzeczyła, by dotyczyło większej ilości dróg publicznych, co powodowałoby możliwość przejazdu przez osiedle do innych części miasta lub innych miejscowości. Ponadto stosunek pomiędzy mieszkańcami a gminą ma charakter publicznoprawny a nie cywilnoprawny, a jedynie ten drugi mógłby stanowić podstawę do czynienia rozważań, czy korzystanie przez mieszkańców z dróg wewnętrznych może być zakwalifikowane jako posiadanie.

Reasumując, przyjąć trzeba, że posiadanie przez gminę drogi wewnętrznej, nie stanowiącej jej własności, musi przejawiać się w wykonywaniu czynności faktycznych świadczących o władztwie, a nie w zaniechaniu ich wykonywania.

Nadanie nazw ulicom przez pozwaną za zgodą powódki, korzystanie z dojazdu drogami wewnętrznymi przez mieszkańców osiedli i inne osoby zainteresowane pobytem na osiedlu i argumenty dotyczące zaniechania gminy i wykonywania za tę gminę jej obowiązków przez powódkę, nie uzasadniają przyjęcia wykonywania posiadania gminy. Powołane przez skarżącą orzeczenie

Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 6 listopada 2007 r. w sprawie Bugajny v Polska (skarga nr 22531/05) dotyczyło innej sytuacji faktycznej, bo powód domagał się odszkodowania za drogi wewnętrzne z tytułu wywłaszczenia z mocy prawa, natomiast nie domagał się wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z gruntu.

Brak zasadności roszczenia co do zasady czyni również nietrafnym zarzut naruszenia art. 227 w zw. z 278 § 1 k.p.c.

Powyższe uchyla potrzebę rozważenia przedstawionego zagadnienia prawnego dotyczącego zgodności wskazanych przepisów ustawy o drogach publicznych z Konstytucją RP oraz zarzutu naruszenia art. 1 Protokołu nr 1.

Odmierna natomiast sytuacja zachodzi w zakresie roszczenia pierwszego dotyczącego wynagrodzenia za bezumowne korzystanie przez gminę z sieci wodociągowej i kanalizacyjnej, wykonywane bezpośrednio przez komunalne przedsiębiorstwo. W tym zakresie posiadanie sieci nie było kwestionowane i co do zasady Sąd drugiej instancji uwzględnił powództwo a na obecnym etapie postępowania powódka kwestionuje jeden ze wskaźników mających wpływ na wysokość wynagrodzenia a mianowicie wskaźnik rentowności przedsiębiorstwa komunalnego przyjęty przez Sąd. Argumenty zmierzają jednak w istocie do niedopuszczalnego zakwestionowania oceny dowodu w postaci opinii biegłego, przy czym nie odnoszą się ani do tej opinii ani do argumentów Sądu drugiej instancji wyjaśniających dlaczego wskaźnik ten został przyjęty na poziomie niższym, niż w innej opinii, a zwłaszcza nie uwzględniają argumentu o odmiennym czasie posiadania sieci objętych żądaniem i sytuacji gospodarczej w tym czasie.

Z tych względów orzeczono na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c., o kosztach postępowania kasacyjnego rozstrzygając zgodnie z art. 98 § 1 i art. 108 § 1 w zw. z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c. oraz § 2 pkt 6 i 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz. U. 2015 r., poz. 1800).

jw

kc